

Migrația umană și impactul ei asupra societății contemporane

Dr. ION DAVID

Conceptul de globalizare are conotații multiple în deplasarea oamenilor între regiuni și continente pentru căutarea unor noi locuri de muncă, explorarea unor regiuni în procesul de cucerire și colonizare.

Trăsătura esențială a erei contemporane o reprezintă migrația economică spre țările membre ale O.C.D.E. . În Europa Occidentală, fenomenul s-a dezvoltat în primul rând ca migrație intraregională din Europa de Sud către Europa de Nord și cea Occidentală. Totuși, aceste deplasări au fost la scurt timp depășite de migrațiile din fostele posesiuni coloniale și din statele din exteriorul Europei. Fluxuri migratoare semnificative s-au îndreptat către Europa de Vest din zona Caraibelor, Orientul Mijlociu, Africa de Nord, America Latină și Asia de Sud. În mod asemănător aceste fluxuri migratoare au început mai târziu, în America de Nord și Australia. Fluxurile deja globale din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea din Europa către Lumea Nouă, au fost însoțite, iar în final înlocuite de fluxuri din America Latină, Caraibe și Asia-Pacific către America de Nord și din Asia-Pacific către Australia. *Mai mult, aproape toate națiunile din O.C.D.E. au continuat să se confrunte cu migrațiile din interiorul O.C.D.E. ale personalului calificat care popula nodurile unei economii tot mai globale. În ultimii douăzeci de ani, aceste fluxuri au fost însoțite la nivel global de mișcări umane dinspre Asia de Sud către Golf și Orientul Mijlociu.*¹

*O altă dimensiune a extensiunii fluxurilor migratoare contemporane este numărul mare de sisteme regionale de migrație care au apărut împreună cu fluxurile globale.*²

Este limpede că perioada interbelică a constituit o răsturnare radicală pe scara migrațiilor globale. Migrațiile transatlantice și asiatice aproape că au încetat, iar cele intraeuropene au intrat cu rapiditate în declin. Mai dificilă este comparația cu epoca contemporană. Din nou, calculul brut al fluxurilor migratoare este împiedicat de prevalența migrațiilor de întoarcere și pe termen scurt precum și de numărul mare de migranți ilegali. Mai mult, oricare comparație între aceste două mari perioade ale migrației trebuie să țină seama de populațiile mult mai numeroase de la sfârșitul secolului al XX-lea. Următoarea comparație nu se dorește a fi cantitativă și definitivă, ci caută să stabilească o ordonare aproximativă a magnitudinii relative. Principalele trei țări de imigrație din perioada postbelică sunt SUA, Germania și Franța.

Cel mai evident impact al migrației este cel demografic, afectând compoziția și dimensiunea populației atât din țara de origine, cât și din țara-gazdă. *În cazul statelor dezvoltate din epoca modernă, astfel de schimbări au implicații extinse - diferite de cele din epocile anterioare pentru nivelul și furnizarea de servicii sociale, locuințe și educație, ca și pentru funcționarea economiei în sine.*³

¹ David Held, Anthony Mc Grew, David Goldblatt și Jonathan Perraton, *Transformări globale Politică, economie și cultură, Ed. Polirom, 2004.*, p. 348 – 349.

² *Ibidem*, p. 350 - 351

³ *Ibidem*, p. 353-357.

În prezent, migrația contribuie semnificativ la creșterea populației, atenuând unele probleme legate de îmbătrânire în țările membre ale O.C.D.E.. Migrația netă este factorul absolut, cel mai important care contribuie la creșterea populației din Austria, Elveția, Germania, Italia, Luxemburg și Suedia. Acest proces egalează contribuția creșterii populației indigene din SUA, Canada, Australia, Grecia, Norvegia și Olanda. În cele din urmă, imigrația contribuie esențial la schimbarea demografică din Franța, Marea Britanie, Belgia, Portugalia și Spania. Mai mult, în cele câteva studii sistematice asupra aportului imigranților la bunăstare prin impozitele plătite în raport cu beneficiile primite, nu există vreo dovadă convingătoare care să sugereze că beneficiile primite depășesc contribuțiile.

Care sunt implicațiile migrațiilor regionale și globale contemporane pentru autonomia și suveranitatea statelor națiune? Se pot face câteva încercări de argumentare referitoare la consecințele decizionale, instituționale, distribuționale și structurale ale modelelor contemporane de migrație globală, mai ales pentru statele capitaliste avansate.

Mai întâi, fluxul de imigranți ilegali și fără acte, pe motive economice sau de altă factură, demonstrează capacitatea limitată a multor state-națiune de a-și supraveghea independent frontierele. *În al doilea rând*, statele care și-au extins supravegherea asupra frontierelor nu au fost capabile să oprească fluxul de imigranți ilegali.

În al treilea rând, creșterea numărului de încercări internaționale de a controla și coordona politicile naționale în privința fenomenului migrației demonstrează o recunoaștere a naturii în schimbare a autonomiei și suveranității statale și necesitatea de a spori cooperarea transfrontalieră în acest domeniu. *În al patrulea rând*, în sfera politicilor economice și culturale, fenomenul migraționist a transformat mediul politic intern în cadrul căruia trebuie să opereze statele capitaliste avansate a redefinit interesele politice și perceperea acestor interese. *În cele din urmă, migrația a modificat tipurile de opțiuni pentru diverse politici aflate la dispoziția statelor și echilibrul dintre costuri și beneficii implicat de aceste politici.*⁴

În opinia unor specialiști, capacitatea statelor capitaliste avansate de a-și ermetiza granițele nu a fost niciodată perfectă. Acum două secole, statele erau demarcate de zonele gri permeabile și amorfe ale granițelor și periferiilor, în care suveranitatea s-a dizolvat treptat. Statele au încercat dintotdeauna să controleze deplasarea oamenilor în aceste regiuni și au fost preocupate de modelele așezărilor periferice și ale deplasărilor populației. Statele europene au o istorie îndelungată și dezonorantă de expulzări forțate - evreii și hughenotii, de exemplu. *Totuși, este anacronică o comparație a acestor politici de stat cu formele contemporane de control al frontierelor, întrucât statele nu au dobândit decât recent frontiere în forma lor contemporană - ca granițe fixe, strict determinate, care delimitează domeniul teritorial precis al suveranității unui anumit stat. Numai o dată cu apariția statelor-națiune și a frontierelor lor au devenit larg răspândite birocratizarea și documentele privind cetățenia- pașapoarte, vize etc., iar statele au dobândit mijloacele birocratice pentru a încerca să controleze fluxurile migratoare către interior*⁵.

Formele contemporane de control al frontierelor au apărut pentru prima dată în SUA la sfârșitul secolului al XIX-lea. Concentrarea de imigranți pe nave oceanice în câteva

⁴ *Ibidem*, p. 365-367

⁵ Raymond Boudon, „*Le paradoxe du vote et la theorie de la rationalite*”, *Revue française de sociologie*, nr. 38/2005, p. 217, 227.

porturi-cheie de pe coastele de est și de vest ale Statelor Unite însemna că puteau fi mult mai bine concentrate resursele statului pentru a întâmpina fluxurile migratoare decât în cazul unor frontiere terestre întinse. Deși dezvoltarea centrelor de primire, controlul pașapoartelor și criteriile de imigrare au evoluat în această etapă, acestea au servit inițial unor politici foarte deschise privind imigrația. Acest aparat a fost pus la încercare abia în anii interbelici, o dată cu politicile mai restrictive ale Statelor Unite în domeniul respectiv. Scăderea abruptă a emigrației către SUA sugerează că inovațiile administrative și coercitive - care au fost adoptate treptat de toate statele națiune - au sporit puterea statelor în raport cu fluxurile migratoare.

Activitățile specifice de control la frontiere au relevat faptul că, în era postbelică, aceste sisteme au fost nevoite să facă față unor fluxuri migratoare mult mai intense. Se produce o creștere substanțială a turismului internațional, a numărului solicitanților de azil, studenților, reunitărilor de familii etc. . Numărul și complexitatea în creștere ale acestor categorii birocratice solicită capacitățile agențiilor de control a frontierelor. Turiștii pot să rămână mai mult, studenții pot să dispară în rândurile populației după terminarea cursurilor. *În statele liberal-democratice, piedicile în calea intruziunii controlorilor măresc aceste fisuri.*⁶

În timp ce traficul aerian menține fluxurile migratoare destul de concentrate, migrația ilegală continuă să se desfășoare peste frontierele terestre, al căror control este acum la fel de prohibitiv, de costisitor și de dificil din punct de vedere geografic ca întotdeauna. Problema este semnificativă pentru Franța și Germania, din cauza frontierelor lor terestre întinse care intră în cadrul Uniunii Europene și sunt de fapt granițe deschise. Se pare că în Occident cresc nivelurile migrației ilegale. *În ciuda acestor eforturi, O.I.M. estimează spre exemplu că în 1991 în Germania existau 650.000 de imigranți ilegali, 600.000 în Italia și probabil 2,6 milioane în Europa Occidentală în ansamblu.*⁷

În anii '70 și '80, toate țările din Europa Occidentală și-au înăspriț legislația cu privire la imigrație și au întărit capacitatea instituțională a forțelor polițienești. Aceste măsuri au prevăzut în mod deosebit sancțiuni stricte asupra transportatorilor aerieni, cerințe mai restrictive privind acordarea vizelor, neacordarea accesului și a procedurii normale în justiție pentru solicitanții de azil și penalizarea activă a străinilor fără documente. Însă nici una dintre aceste sancțiuni nu a putut să inverseze fluxurile migratoare în creștere provenite din intrările ilegale, deși poate că au limitat amploarea.

Data fiind această schimbare, statele au apelat la o diversitate de forme de supraveghere internă și control asupra compoziției populațiilor lor. *În majoritatea statelor capitaliste avansate există obstacole legale, constituționale și politice care nu permit poliției să oprească persoane și să le verifice identitatea dacă trezesc suspiciuni*⁸.

Acolo unde au fost conferite aceste puteri, ele au avut deseori ca rezultat încălcarea libertăților civile sau discriminarea regulată și sistematică împotriva minorităților vizibile. În consecință, democrațiile liberale încearcă să controleze migrația ilegală supraveghind accesul pe piața muncii. Astfel, există tendința tot mai mare de a

⁶ *Ibidem*, p. 368-369

⁷ *Ibidem*, p. 365-366

⁸ Brigitte Baccaini, „*Analyse des migrations interne et estimation, du solde migratoire entere au niveau local a l'aide des donnees censitaires*”, Ed. Pais, Roma, vol. 54/2006, p. 801-816.

penaliza angajatorii care utilizează forță de muncă ilegală. *Din nou, faptul reflectă limitările instituțiilor statului și ale resurselor și tehnologiilor disponibile, precum și eșecul agențiilor statului de a obține sprijinul și cooperarea actorilor sociali care le-ar putea ajuta.*⁹

Problema supravegherii și controlului frontierelor evidențiază trei aspecte importante privind suveranitatea și autonomia de stat.

Mai întâi, echilibrul puterii colective dintre stat și migranți - mai ales cei care caută să se sustragă controlului de frontieră - s-a modificat în timp. Puterile statelor capitaliste avansate au fost sporite prin înființarea de agenții pentru imigrație, instituirea unor documentații referitoare la cetățenie și canalizarea migranților prin porturi și aeroporturi. Însă a crescut și capacitatea imigranților de a se sustrage controlului statului, întrucât s-a mărit în general și numărul călătorilor, iar intensificarea turismului și a schimburilor de studenți a deschis alte fisuri în practica agențiilor pentru imigrație.

În al doilea rând, capacitatea statelor capitaliste avansate de a implementa politici nu depinde întotdeauna, ba chiar foarte rar de autonomia absolută și puterea statelor față de actorii sociali - cum ar fi angajatorii care utilizează forță ilegală de muncă. Mai curând, statele capitaliste avansate pot să implementeze cu succes obiectivele politicilor lor publice numai atunci când au obținut cooperarea autorilor sociali la un nivel acceptabil. În cazul migrației ilegale, deseori nu au reușit să realizeze acest lucru.

În al treilea rând, politicile privind imigrația nu pot fi izolate de alte politici care afectează piața forței de muncă. Unele state au intervenit asupra pieței forței de muncă, rezultatul fiind creșterea atracției față de angajarea forței de muncă străine și fără documente. În Franța și Germania costurile ridicate ale securității sociale pentru angajarea de muncitori ilegali și înregistrați au încurajat utilizarea de muncitori străini, ca modalitate de sustragere de la contribuții.

Statele capitaliste avansate care doresc să reglementeze aceste fluxuri migratoare au fost forțate să se angajeze în forme de cooperare internațională pentru a le opri de la sursă, fie prin ajutor economic pentru dezvoltare, fie prin eforturi internaționale de control. Modelul dezvoltării care controlează factorii generatori ai procesului de migrație s-a derulat în principal la nivelul discursului sau în cadrul unor organizații relativ fără putere, cum ar fi Parlamentul European.

Încercările colective de reglementare a problematicii specifice refugiaților și a migrației au fost până acum la fel de limitate. Uniunea Europeană a făcut un oarecare progres în acest sens prin faptul că încercările guvernelor naționale de a controla împreună migrația au intrat într-un conflict acut cu legile, convențiile și obligațiile internaționale preexistente.

Studiile privind impactul asupra ratelor de salarizare în ansamblu într-o economie-gază și impactul diferit al imigrației asupra ratelor de salarizare a diverselor clase și grupări etnice de pe piețele naționale de forță de muncă le indică pe acestea ca fiind marginale, însă probabil constructive. Pe măsură ce migranții ocupă zone inferioare ale pieței muncii, mâna de lucru indigenă trece la angajări cu salarizare superioară.

O imagine mai detaliată a consecințelor economice ale migrației pentru economiile - gazdă poate fi desprinsă din câteva considerații calitative. În primul rând, impactul depinde de caracterul exact al imigrației. Migranții nu pot fi considerați o masă omogenă când este evaluat impactul lor economic. Și invers vor exista consecințe diferite pentru diverse

⁹ *Ibidem*, p. 369-370

grupuri din economia-gazdă. În numeroase țări membre OCDE un procent considerabil al muncitorilor străini este constituit din specialiști cu înaltă calificare, deseori provenind din alte țări occidentale. La celălalt capăt al scării, muncitorii imigranți ocupă slujbele lipsite de siguranță, prost plătite și reglementate evaziv. *Desființarea reglementărilor privind piața forței de muncă și apariția unor companii noi mai mici și a activității economice informale au creat locuri de muncă pe care doar imigranții săraci le vor accepta în realitate*¹⁰.

Probabil că impactul migranților asupra economiilor țărilor membre ale OCDE este în general pozitiv în anumite perioade. Ipotetic, este clar că în absența migranților la scară mare, economiile europene ar fi avut probleme semnificative pe piața forței de muncă. S-a ajuns la perioada extraordinară de creștere economică susținută, ocupare totală și inflație relativ scăzută, deoarece consecințele inflaționiste ale restricțiilor de pe piața muncii au fost amortizate de un flux constant de migranți prost plătiți, poziționați în partea de jos a ierarhiei salariale.

Această situație s-a intensificat mai ales după 1980, presiunea asupra bărbaților necalificați pe piața internă a muncii a crescut, pe aceștia așteptându-i oricum vremuri grele. Mai mult, nu acești muncitori, ci comunitățile de migranți au fost cele care au suportat consecințele cele mai dure ale restructurării economiilor țărilor membre ale OCDE în anii 1990 - 2000. Rata șomajului printre minoritățile etnice depășește pretutindeni pe cea a europenilor.

Se așteaptă ca statele capitaliste avansate care caută să urmeze un model exclusivist să descopere treptat minorități semnificative concentrate geografic în mijlocul lor și posibil, să descopere un val, în creștere, de nemulțumire și conflict. În general, se pare că acestea nu și-au creat un spațiu prea mare de manevră, pur și simplu și-au schimbat un set de probleme politice și culturale cu altul.

În cazul statelor care caută să urmeze un model multicultural de cetățenie, se urmărește evitarea exceselor frapante ale modelului exclusivist. *Totuși, o astfel de strategie evidențiază o altă constrângere mai curând internă decât externă asupra autonomiei capitaliste avansate, întrucât acestea sunt, în general catalizatori prea puțini eficienți ai schimbării culturale, mai ales în societățile democratice liberale în care nu posedă nici un fel de monopol asupra educației și a produselor culturale*¹¹.

Statele capitaliste avansate care doresc să implementeze un model real vor trebui să ia exemplu și să obțină un sprijin mai substanțial de la societate. *Însă adeseori resursele în acest sens par primejdios de reduse și necesită ajustare*.¹²

Modelele contemporane de migrație sunt mai extinse geografic decât marile migrații globale din epoca modernă, însă în general sunt oarecum mai puțin intense. În aceste perioade au existat schimbări semnificative ale infrastructurilor tehnologice și sociale ale migrațiilor. În termeni de angrenare națională, statele din Europa de Vest au dobândit până acum, un caracter profund multiethnic, cuprinzând comunități importante de imigranți non-europeni.

Autonomia statelor-națiune este redefinită de impactul migrațiilor legale din trecut și de impactul continuu al migrației ilegale. Capacitatea statelor capitaliste avansate de a-și

¹⁰ <http://europa.eu.int/comme/justice,homme/doc,centre/immigration/statistics-en-htm>, Lăzăroiu Sebastian.

¹¹ Sandu Dumitru, „Spațiul social al tranziției”, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 34-41.

¹² *Ibidem*, p. 61-74.

patrula frontierele și de a-și supraveghea populația nu mai este adecvată în raport cu exigențele. Cooperarea internațională nu a facilitat însă realizarea acestor cerințe. *Mai mult, noțiunile de „cetățenie” și de „identitate națională” sunt renegociate ca reacție față de modelele contemporane ale migrației.*¹³

Apreciez că principalele cauze care determină o amploare fără precedent a mișcărilor de populație sunt conflictele armate, foametea, catastrofele naturale, încălcarea drepturilor omului și condițiile economice deplorabile. Deschiderea frontierelor de către fostele țări comuniste a permis deplasarea forței de muncă spre statele industrializate, reprezentând un regres în calea progresului economic al țărilor afectate de migrație.

Exodul migrației legale este strâns legat de perpetuarea unor tensiuni și conflicte de ordin etnic, religios sau politic din Afganistan, Turcia, Irak, Algeria, și chiar în unele state ex-sovietice. De asemenea, nu poate fi ignorată nici influența favorabilă pe care o prezintă pentru migrația ilegală cadrul normativ generos din domeniul imigrării precum și reglementările internaționale favorabile.

Mișcarea necontrolată a grupurilor masive de persoane a permis dezvoltarea pe scară largă a acțiunilor ilicite a traficului ilegal de persoane, coordonat de rețele cu caracter mafiot care au dobândit o dezvoltare exponențială și un loc principal în ierarhia crimei organizate internaționale, alături de traficul cu droguri, materiale și substanțe explozive și radioactive, traficul cu mașini furate etc.

¹³ *Ibidem*, p. 371-372.